

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

CENTRE D'ESTUDIS
HISTÒRICS INTERNACIONALS
FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA
2a època • 2013 • Núm. 126

Universitat de Barcelona

**ÍNDICE
HISTÓRICO
ESPAÑOL**

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

Fundat el 1953 per Jaume Vicens Vives

Editat per

CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS INTERNACIONALS
Universitat de Barcelona

Director

ANTONI SEGURA (Universitat de Barcelona)

Coordinadora

TERESA ABELLÓ (Universitat de Barcelona)

Cap de redacció

CARMEN RIU DE MARTÍN (Universitat de Barcelona)

Adjunt a direcció

JOSÉ MANUEL RÚA FERNÁNDEZ (Universitat de Barcelona)

Comitè de redacció

AGUSTÍ ALCOBERRO (Universitat de Barcelona), RAFAEL ARACIL (Universitat de Barcelona), PRIM BERTRAN (Universitat de Barcelona), GIOVANNI C. CATTINI (Universitat de Barcelona), JAUME DANTÍ (Universitat de Barcelona), MARGARITA DÍAZ-ANDREU GARCÍA (ICREA, Universitat de Barcelona), VÍCTOR GAVÍN (Universitat de Barcelona), ANDREU MAYAYO (Universitat de Barcelona), JOAN OLIVER (Universitat de Barcelona), LLUÍS PONS PUJOL (Universitat de Barcelona), MARTA SANCHO (Universitat de Barcelona), EVA SERRA (Universitat de Barcelona), JOAN VILLARROYA (Universitat de Barcelona)

Comitè assessor

PAUL AUBERT (Université d'Aix-Marseille), AURORA BOSCH (Universitat de València), ALFONSO BOTTI (Università di Modena e Reggio Emilia), MIGUEL GÓMEZ OLIVER (Universidad de Granada), CRISTÓBAL GONZÁLEZ ROMÁN (Universidad de Granada), HELEN GRAHAM (Royal Holloway, University of London), ÓSCAR MORO ABADÍA (Memorial University of Newfoundland), FRANCISCO PINA POLO (Universidad de Zaragoza), JOAQUIM PRATS CUEVAS (Universitat de Barcelona), MANUEL REDERO (Universidad de Salamanca), OFELIA REY (Universidade de Santiago de Compostela), ANTONIO RIVERA (Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea), FRANCISCO ROMERO SALVADÓ (University of Bristol), PIERRE ROUILLARD (Directeur de Recherche CNRS, Nanterre), ANGEL SMITH (University of Leeds), JOSEP M. SOLÉ SABATÉ (Universitat Autònoma de Barcelona), PERE VERDÉS I PIJUAN (CSIC, Barcelona)

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

CENTRE D'ESTUDIS
HISTÒRICS INTERNACIONALS
FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

2a època • 2013 • Núm. 126

Publicació anual

Universitat de Barcelona

Revista de crítica bibliogràfica sobre la història d'Espanya adreçada a estudiosos i investigadors.

Secretaria de redacció

Facultats de Filosofia i de Geografia i Història

Universitat de Barcelona

C/ Montalegre, 8, 2a planta

08001 Barcelona (Espanya)

ihe@ub.edu

© Centre d'Estudis Històrics Internacionals

Universitat de Barcelona

© Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona

Impressió: Gráficas Rey

Dipòsit legal: B-237-1958

ISSN: 0537-3522

Tiratge: 1.000 exemplars

Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona

Adolf Florensa, s/n

08028 Barcelona

SUMARI / SUMARIO

Col·laboradors del present número / Colaboradores del presente número 13

HOMENATGE AL DR. GABRIEL CARDONA / HOMENAJE AL DR. GABRIEL CARDONA

Las aportaciones historiográficas de Gabriel Cardona,
per ÀNGEL VIÑAS 17
Bibliografia de Gabriel Cardona Escanero, per IHE 36

ESTATS DE LA QÜESTIÓ / ESTADOS DE LA CUESTIÓN

*Fosses comunes de la Guerra Civil espanyola al segle XXI:
estat de la qüestió a Catalunya i aproximació a les publicacions
a l'Estat espanyol,* per QUERALT SOLÉ 53

Boletín Galego de Medicina Legal e Forense,
per QUERALT SOLÉ 77

ESCRIBANO, Francesc; BERNAL, Sergi; FERRÁNDIZ,
Francisco; SOLÉ, Queralt. *Desenterrant el silenci.
Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar,*
per QUERALT SOLÉ 80

*La Guerra de Successió d'Espanya (1700-1715). Un estat
de la qüestió des de Catalunya,* per JOAQUIM NADAL I FARRERAS 83

MARTÍ, Eduard. *La Conferència dels Tres Comuns
(1697-1714). Una institució decisiva de la política catalana,*
per JOAQUIM NADAL I FARRERAS 135

PÉREZ APARICIO, Carme. <i>Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València</i> , per JOAQUIM NADAL I FARRERAS.....	138
<i>Occitania, la expansió ultrapirenaica, el catarismo, Pedro el Católico y la batalla de Muret</i> , per JOSEP M. SALRACH	143
ALVIRA CABRER, Martín. <i>El jueves de Muret. 12 de septiembre de 1213 y Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros</i> , per JOSEP M. SALRACH	198
ALVIRA CABRER, Martín. <i>Pedro el Católico, rey de Aragón y conde de Barcelona (1196-1213). Documentos, testimonios y memoria histórica</i> , per JOSEP M. SALRACH.....	202
<i>Evolución de los homínidos</i> , per EUDALD CARBONELL	207
RESSENYES DE NOVETATS / RESEÑAS DE NOVEDADES	
ALFÖLDY, Géza. <i>Nueva Historia Social de Roma</i> , per PIERO BERNI MILLET	235
ARANEGUI GASCÓ, Carmen. <i>Los iberos ayer y hoy. Arqueologías y culturas</i> , per LAIA FONT VALENTÍN	238
ARÉVALO GONZÁLEZ, Alicia; BERNAL CASASOLA, Darío; MUÑOZ VICENTE, Ángel (eds.). <i>Aprendiendo arqueología</i> , per DAVID JAVALOYAS.....	241
AURELL, Martin. <i>Des chrétiens contre les croisades (XIIe-XIIIe siècle)</i> , per JOAN SALVADÓ I MONTORIOL	242
BAQUEDANO, Enrique (ed.). <i>Zona Arqueológica, nº 15, 711. Arqueología e Historia entre dos mundos</i> , per JOSEP SUÑÉ ARCE.....	245
CABOURET, Bernadette; GROSLAMBERT, Agnès; WOLFF, Catherine (eds.). <i>Visions de l'Occident romain. Hommages à Yann Le Bohec</i> , per LLUÍS PONS PUJOL.....	249

CAPDEFERRO i PLA, Josep. <i>Ciència i experiència. El jurista Fontanella (1575-1649) i les seves cartes</i> , per EVA SERRA I PUIG.....	251
CASALI, Luciano; HARANA, Lola (eds.). <i>L'oportunisme de Franco. Un informe sobre la qüestió jueva (1949)</i> , per MIQUEL IZARD.....	255
CIOPPI, Alessandra. <i>Le strategie dell'invincibilità. Corona d'Aragona e «Regnum Sardiniae» nella seconda metà del Trecento</i> , per PRIM BERTRÁN I ROIGÉ	256
CULLA i CLARÀ, Joan B. <i>Esquerra Republicana de Catalunya: 1931-2012. Una història política</i> , per DANIEL ROIG I SANZ	258
DARWIN, John. <i>El sueño del imperio. Auge y caída de las potencias globales, 1400-2000</i> , per ALBERTO PELLEGRINI	260
DÍAZ-ANDREU, Margarita. <i>Archaeological Encounters: Building Networks of Spanish and British Archaeologists in the 20th Century</i> , per A. JOSÉ FARRUJIA DE LA ROSA.....	262
DOMÍNGUEZ ARRANZ, Almudena (ed.). <i>Política y género en la propaganda en la Antigüedad. Antecedentes y legado</i> , per AGNÈS GARCÍA VENTURA	264
ECHEVERRÍA, José Ángel (coord.). <i>Historia Magistra Vitae. Miscelánea de estudios en homenaje a Tarsicio de Azcona, OFMCap., historiador</i> , per VALENTÍ SERRA DE MANRESA.....	266
FERRER I ALÒS, Llorenç. <i>Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)</i> , per JOSEP SERRANO DAURA.....	270
FERRER GARCÍA, Carlos; VIVES-FERRÁNDIZ SÁNCHEZ, Jaime (eds.). <i>Construcciones y usos del pasado. Patrimonio arqueológico, territorio y museo. Jornadas de debate del Museu de Prehistòria de València</i> , per MARGARITA DÍAZ-ANDREU	272

FORNER MUÑOZ, Salvador (ed.). <i>España y Europa. A los veinticinco años de la Adhesión</i> , per GIAIME PALA.....	275
GARCÍA HURTADO, Manuel-Reyes (ed.). <i>Soldados de la Ilustración. El ejército español en el siglo XVIII</i> , per WALTER O. ARIAS ESTRADA.....	277
GELICHI, Sauro (a cura di). <i>Atti del IX Congresso Internazionale sulla Ceramica Medievale nel Mediterraneo</i> , per IHE	281
GIFRE RIBAS, Pere. <i>Els senyors útils i propietaris de mas. La formació històrica d'un grup social pagès (vegueria de Girona, 1486-1730)</i> , per MANUEL ARDIT.....	283
GONZÁLEZ-JIMÉNEZ, Manuel; CARMONA RUIZ, M. ^a Antonia. <i>Documentación e itinerario de Alfonso X el Sabio</i> , per LAURA MIQUEL MILIAN.....	286
GRACIA ALONSO, Francisco. <i>Arqueología i política. La gestió de Martín Almagro Basch al capdavant del Museu Arqueològic Provincial de Barcelona (1939-1962)</i> , per JUAN A. GÓMEZ-BARRERA.....	287
HUMBERT, André; MOLINERO HERNANDO, Fernando; VALENZUELA RUBIO, Manuel (comps.). <i>España en la Unión Europea. Un cuarto de siglo de mutaciones territoriales</i> , per CARLES CARRERAS VERDAGUER.....	290
IZARD, Miquel. <i>Que lo sepan ellos y no lo olvidemos nosotros. El inverosímil verano del 36 en Cataluña</i> , per ALBERT PLANAS	293
LA GRANJA, José Luis de (coord.). <i>Indalecio Prieto, socialismo, democracia y autonomía</i> , per ALBERTO VÁZQUEZ BRAGADO.....	295
LÓPEZ OJEDA, Esther (coord.). <i>Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión</i> , per LAURA MIQUEL MILIAN.....	297
LÓPEZ VILLAVERDE, Ángel. <i>El poder de la Iglesia en la España Contemporánea, la llave de las almas y de las aulas</i> , per ALBERTO VÁZQUEZ BRAGADO.....	298

MARCO SIMÓN, Francisco; PINA POLO, Francisco; REMESAL RODRÍGUEZ, José (eds.). <i>Vae victis! Perdedores en el mundo antiguo</i> , per JORDI PÉREZ GONZÁLEZ	299
MARCOS MARTÍN, Alberto (ed.). <i>Hacer historia desde Simancas. Homenaje a José Luis Rodríguez de Diego</i> , per M. ^a CARMEN RIU DE MARTÍN.....	303
MARTIN, Colin; PARKER, Geoffrey. <i>La Gran Armada. La mayor flota jamás vista desde la creación del mundo</i> , per RAFAEL CERRO NARGÁNEZ	306
MARTÍN MARCOS, David. <i>El papado y la Guerra de Sucesión española</i> , per RAFAEL CERRO NARGÁNEZ.....	309
MOLIST, Núria; RIPOLL, Gisela (eds.). <i>Arqueologia funerària al nord-est peninsular (segles VI-XII)</i> , per M. ROSA ARAN MARTÍNEZ.....	311
NEGUERUELA SUBERVIOLA, Eduardo. <i>Historia del alumbrado público en Logroño</i> , per MERCEDES ARROYO HUGUET	313
PAPÍ RODES, Concepción; MORA, Gloria; AYARZAGÜENA, Mariano (eds.). <i>El patrimonio arqueológico en España en el siglo XIX. El impacto de las desamortizaciones</i> , per MARGARITA DÍAZ-ANDREU	315
PARETS, Miquel. <i>Crònica. Llibre III</i> , per EVA SERRA I PUIG.....	318
PORTELLA COLL, Josep. <i>Estanislau Ruiz Ponsetí. L'enginyer comunista (Maó 1889-Mèxic DF, 1967)</i> , per ELISENDA BARBÉ POU.....	320
PRADOS TORREIRA, Lourdes; LÓPEZ RUIZ, Clara; PARRA CAMACHO, Javier (eds.). <i>La arqueología funeraria desde una perspectiva de género</i> , per MERCEDES ORIA SEGURA.....	323
RISQUES CORBELLA, Manel. <i>L'Estat a Barcelona. Ordre públic i governadors civils</i> , per JOSÉ MANUEL RÚA FERNÁNDEZ.....	325

ROCA VERNET, Jordi. <i>La Barcelona revolucionària i liberal: exaltats, milicians i conspiradors</i> , per JOSEP SERRANO DAURA	328
RUIZ ZAPATERO, Gonzalo; ÁLVAREZ-SANCHÍS, Jesús (eds.). <i>Castros y verracos. Las gentes en la Edad del Hierro en el Occidente de Iberia</i> , per RAMÓN ÁLVAREZ ARZA	331
SÁNCHEZ-CID, Francisco Javier. <i>La violencia contra la mujer en la Sevilla del Siglo de Oro (1569-1626)</i> , per ANTONIO HERRERA GARCÍA	333
SANTORO, Marco; SEGATORI, Samanta (coords.). <i>Mobilità dei mestieri del libro tra Quattrocento e Seicento. Convegno internazionale. Roma, 14-16 marzo 2012</i> , per MONTSERRAT CASAS NADAL	335
SEGURA, Antoni. <i>Estados Unidos, el islam y el nuevo orden mundial. De la crisis de los rehenes de 1979 a la primavera árabe</i> , per ÒSCAR MONTERDE	336
SOTO CARMONA, Álvaro; MATEOS LÓPEZ, Abdón (dirs.). <i>Historia de la época socialista. España: 1982-1996</i> , per JOSÉ MANUEL RÚA FERNÁNDEZ	338
TREGLIA, Emanuele. <i>Fuera de las catacumbas: la política del PCE y el movimiento obrero</i> , per PAOLA LO CASCIO	340
VILAR, Juan B.; VILAR, María José. <i>Mujeres, Iglesia y Secularización. El monasterio de Santa Clara la Real de Murcia en el tránsito de la Ilustración al Liberalismo (1788-1874)</i> , per M. ^a CARMEN RIU DE MARTÍN	342

TRADUCCIONS / TRADUCCIONES

(Els articles estan transcrits en la llengua original de l'autor i consten en aquesta secció traduïts en castellà)	345
--	-----

COL·LABORADORS DEL PRESENT NÚMERO /
COLABORADORES DEL PRESENTE NÚMERO

RAMÓN ÁLVAREZ ARZA
M.ª ROSA ARAN MARTÍNEZ
MANUEL ARDIT
WALTER O. ARIAS ESTRADA
MERCECES ARROYO HUGUET
ELISENDA BARBÉ POU
PIERO BERNI MILLET
PRIM BERTRÁN I ROIGÉ
EUDALD CARBONELL
CARLES CARRERAS VERDAGUER
MONTserrat CASAS NADAL
RAFAEL CERRO NARGÁNEZ
MARGARITA DÍAZ-ANDREU
A. JOSÉ FARRUJIA DE LA ROSA
LAIA FONT VALENTÍN
AGNÈS GARCÍA VENTURA
JUAN A. GÓMEZ-BARRERA
ANTONIO HERRERA GARCÍA
MIQUEL IZARD
DAVID JAVALOYAS
PAOLA LO CASCIO

LAURA MIQUEL MILIAN
ÒSCAR MONTERDE
JOAQUIM NADAL I FARRERAS
MERCEDES ORIA SEGURA
GIAIME PALA
ALBERTO PELLEGRINI
JORDI PÉREZ GONZÁLEZ
ALBERT PLANAS
LLUÍS PONS PUJOL
M.ª CARMEN RIU DE MARTÍN
DANIEL ROIG I SANZ
JOSÉ MANUEL RÚA FERNÁNDEZ
JOSEP M. SALRACH
JOAN SALVADÓ I MONTORIOL
VALENTÍ SERRA DE MANRESA
EVA SERRA I PUIG
JOSEP SERRANO DAURA
QUERALT SOLÉ
JOSEP SUÑÉ ARCE
ALBERTO VÁZQUEZ BRAGADO
ÀNGEL VIÑAS

NOTES

Per ampliar la informació sobre novetats bibliogràfiques consulteu l'adreça electrònica: <http://revistes.ub.edu/index.php/ihe>

Les ressenyes redactades per la Secretaria de la revista van signades amb les sigles IHE.

Amb la finalitat d'accelerar l'aparició de les ressenyes de novetats editorials a la nostra revista, demanem als autors i editors que, sempre que sigui possible, ens enviïn dos exemplars de les obres que publiquin sobre temes d'història d'Espanya.

També sollicitem als nostres subscriptors que, per tenir al dia la nostra base de dades, ens enviïn el nom de la persona o institució subscripta i la seva direcció actual, si hi ha hagut canvis o modificacions.

SECRETARIA D'ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

NOTAS

Para ampliar la información sobre novedades bibliográficas es preciso consultar la dirección electrónica: <http://revistes.ub.edu/index.php/ihe>

Las reseñas redactadas por la Secretaría de la revista van firmadas con las siglas IHE.

Con el fin de acelerar la aparición de reseñas de novedades editoriales en nuestra revista, pedimos a autores y editores que, siempre que sea posible, nos remitan dos ejemplares de las obras de temas sobre historia de España que publiquen.

También solicitamos a nuestros suscriptores que, para facilitar la puesta al día de nuestra base de datos, nos envíen el nombre de la persona o institución suscrita y su dirección actual, en caso de haber experimentado algún cambio o modificación.

SECRETARÍA DE ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

Facultades de Filosofia y de Geografía e Historia
Universidad de Barcelona
c/ Montalegre, 8, 2.ª planta
08001 Barcelona
ihe@ub.edu